تۈزوچى: غازى عالم (يونس)

روسچه-ئوزبيكچه قسقا
حۇقوقى ۋه سياسى لۇغه‌ت

ناشرى: ئوزبيكستان عه‌دلييه خه‌لق كه‌ميسه‌رليگى‌نڭ «حۇقوقى نه‌شرييانى»

КРАТКИЙ
русско-узбекский политико-юридический
СЛОВАРЬ

Составил Г. Юнусов.

48

Издание Юридического Издательства НКЮ УзССР.
1926 г.

Қўлёзмалар институти
Босма китоблар
2648

—50
384/V 77

تۆزوچی: غازی عالم (یونس)

روسچه-ئۆزبیکچه قسقا
حۆقوقی ۋه سیاسی لۆغه‌ت

ناشری: ئۆزبیکستان عدلیه خه‌لق کمیسه‌رلیگی‌نڭ «حۆقوقی نه‌شریاتی»

КРАТКИЙ
русско-узбекский политико-юридический
СЛОВАРЬ

Составил Г. Юнусов.

Издание Юридического Издательства НКЮ УзССР.
1926 г.

Типография и цинкография
Акц. О-ва «Туркпечать»;
заказ № 4658—26 г.
Тираж 3000 экз.
Ташобл. 586.

تۇزۇچىدەن.

رۇسچە-ئوزبېكچە قسقا «حۇقوقى ۋە سىياسى لۇغەت» نى تۇزوشدەن مەقسەد حۇقوقى ئەدەبىياتدەگى، خۇسوسەن تەرجىمەدەگى، ئاتاملارغا قەتعى ۋە مۇعەييەن بر شەكل بېرش ۋە شول يول بيلەن ئىستىلاح قۇرامالىغىنى- بختىلافىنى بر دەرەجە بولسادە كەمەيتمەكدر. دېمەك بو لۇغەتچە حۇقوقى ئاتامالارىنىڭ لايىحەسى سانالسا بولادر. بو برنچى تەجرىبە بيلەن مەيدانغا ئاتلغاندا بز ئىستىلاحلارنى مۇمكىن دەرەجەدە ئوزبېكلەشدرشكە تىرشدك؛ شونىڭ بيلەن بەرابەر ئوزبېكچە سوزلەرنىڭ كېلىشى گوزەل بولغانلارىنى گىنە ئالا بېرمەدك، بەلكى بو سوزلەرنىڭ خەلق ئەدەبىياتىدە ياكى ئېسكى ئەدەبىياتىمزدە ئىشلەتلگەنلەرىنى ئىزلەب تاپدىق. بز ئوز باشىمزدەن سوز ئويلاب چىقارشدان تارىخى سوزلەرنى تاپب ئولەرنى يەنە تورمشكە چىقارشنى ئارتىقراق كوردك. روسچە سوزلەرنىڭ حۇقوقى مەعناسىنى ئاڭلاش ئۇچۇن حۇقوقشناسلارنىڭ ياردەمىدان فايدەلەندك.

بو ئەسەرنى تۇزگەندە مىن ئۇشبو ئەسەرلەردەن فايدەلەندم: بوداغاف نىڭ ئيكى جلدلك «تۇركى لۇغەتى» دەن، ئاقادېمك رادلاف نىڭ «تورك لەھجەلەرىنىڭ قىياسى لۇغەتى» دەن «تۇزوك تېمور» دەن «حەللمول لۇغەتى نەۋايى» دەن؛ روسچە بويوك قامۇسدان ۋە يەنە بر نيچە رۇسچە لۇغەتلەردەن فايدەلەنش توغرى كېلدى.

بز يوقارىدە بو برنچى تەجرىبە دېب ئيدك؛ هەر تەجرىبە ئىشىدە كەمچىلكلەر بولىشى مۇمكىندر؛ شونىڭ ئۇچۇن ئوز ئەمليدەن ئەسەرىمزگە دقەت بيلەن قاراب بزدەن ئۇتكەن كەمچىلكلەرنى كورسەتشلەرىنى سۇرايمز.

نەتيجەدە بو ئەسەرنى تۇزوشدە ئوزلەرىنىڭ حۇقوقى مەعلوماتلارى بيلەن مىنگە ياردەم ئيتكەن حۇقوقشناس تاشپولات ناربوتە بېكف ئورتاقغا ۋە آ. آ. دابراسمىسلوف ئورتاقغا سەمىمى تەشەككورمنى بلدرەمەن.

غازى عالم (يونس).

A

аборт بالا توشورش.

аванс بونەك.

автономия مۇختارىيەت.

автономная республика - ئىركلى جومھو-
رىيەت، موختارىيەتلى جومھورىيەت.

агитация ئۈنداۋ (تەشوىقات).

агрикультура مەدەنى ئىكىنچىلك (دىھقانچىلق).

агроном ئىكنچىلك عالىمى،زىراعەت موتەخەسسىسى.

администрация ئىدارە، باشقارما؛ نەزمىيە.

администратор باشقاروچى، ئىدارە قىلغوچى.

административная высылка - ئىدارەۋى
سورگن، نەزمىيە تەرىقەسىدە هايداش؛ عەدلىيە
مەحكەمەلەرىنىڭ حوكمىدەن باشقا نەزمىيە ئىدارەلەرى
تامانىدان گوناھكارنى تورغان جايىدان باشقا
مەملەكەتكە سورگن قىلش.

административное взыскание - نەزمىيە-
يولى بلەن ئالناتورغان جەزاي نەقدى.

административная функция نەزمىيە
ۋە زيفەسى، ئىدارەۋى ۋەزىفە.

акт عەقد، حەرەكەت.
عەدلىيە ئىستلاحىدە: قانونى حوججەت وە
حوكومەت تامانىدان چىقارلغان قانون، نىزام ۋە
فەرمانلار.

актовая книга عەقد كتابى.
عەقدلەر يازلاتورغان دەفتەر.

акцепт قەبول قيلش،
مەسەلەن كوچمە ۋېكسىللەرنى تولاماق ئۈچۈن
قەبول قيلش،

акциз ئىچكى ساليغ،
حوكومەت تامانىدان عەلاحىدە كورسەتلگەن مە-
سەلەن: چاي، عەراق، شەراب، گوگورت، تاماكو
ۋە شونگە ئوخشاش نەرسەلەرگە سالىنغان ساليغ.

акция ئۈلۈش حوججەتى،
تەن (خىسسە) قاغازى. بر شىركەتنىڭ پاكى
موئەسسەسەنىڭ فائىدەسىگە شىرىك بولغانلقنى
كورسەتەتورغان حوججەت قاغازى در. ئاكسىيا ئىكى
تورلۈك بولور 1) Именная акция ئاتلىق
ئۈلۈش حوججەتى‌دىركى، بوكىمنىڭ نامىگە يازلغان
بولسا شول كشى گىنە فائىدەلەنەئالادر. 2) Акция
на предъявителя - نامسز ئۈلۈش حوججەتى-
دىركى بو كىمنىڭ قولىغا كرسە شول كشى فايدەلەنە
ئالادر.

акционерная книга ئۈلۈش دەفتەرى
(ئاكسىيانىرلك كتابى).

акционерное товарищество - ئۈلۈشلى
تۈداغ (ئاكسىيانىر شركەتى).

акционер ۋلۈشچى (حىسسەدار).

алимент نەفەقە.
خاتونغا ۋە بالالارغا ئىر ياكى ئاتا تامانىدەن بىرىلە
تورغان مادەى كومەك.

альтернатива ئىكى حالدەن برسى (موخەييەرە).

альтернативное обязательство - ئىختىيا-
رى مەجبورىيەت.
بو مەجبورىيەت (شەرتنامە)گە مۇافق قەرزدار
ياكى باشقا كشى شەرتنامەدە كورسەتلگەن ئىكى
حالدان بىرىسىنى سايلاپ ئالشكە ئىختيارلك
بولادر.

амнистия يالپى يارلىقاۋ، گوناھدەن ئۆتۈش
(عەفو عومومى).

аммуниция عەسكەر ئەسبابى.
ئۈست-باشدەن (كىيمدەن) باشقا نەرسەلەر.

аналогия ئوخشاش، (مۇشابەھەت) قياس.
قانوندە ئاچق كورسەتلمەگەن حوقوقى مەسەلەلەرنى
عوموم قانون روحىگە قياس قيلب كورو.

анкета سوراغ قاغازى (سوئال ۋەرەقەسى).

аппарат - بر ئىشكەكىرەك بولاتورغان ئەسباب -
ئوسكەنە، مەسەلەن: Летательный аппарат
ئۇچۇش قورالى يەعنى ئۇچۇش ماشىناسى ۋە
ئونىڭ ئەسباب وە ئوسكەنەلەرى، 2) Государ-
ственный аппарат - حوكومەتنى ئىدارە
قيلش ئۈچۈن توزولگەن دائىرەلەر (مەحكەمەلەر).

аппаратчик - حوكومەت ئىشىگە قزقان عەمەلىيە-
رەستلەر.

арбитраж ۋاسىتەچىلىك، بىتىمچىلىك.
مولكى جانجاللار چىققاندە ئورتاغا تۈشۈپ ئىككى تامانىنى ياراشتىرو.

арбитражная комиссия مولكى بىتىم ھەيئەتى.
شورالار مەملەكەتىدە ھۆكۈمەت ئىدارەلەرى ۋە مۇئەسسەسەلەرى ئاراسىدا چىقاتورغان مۈلكى جانجاللارنى قارايتورغان مەخسوس عەدلىيە ھەيئەتى.

арбитр ۋاسىتەچى.

аренда ئىجارە.

арендная плата ئىجارە ھەققى.

арендатор ئىجارەغا ئالغوچى.

арест قاماۋ (ھەبس).
دەعوانى تەئمىن قىلو ئۈچون جەۋابكەرنىڭ مالىگە بەند سالو.

арестант بەندى، مەحبوس.

арестованный قامالغان (مەحبۇس)؛ بەندى بولغان.

армия قوشۇن، لەشكەر، ئوردو.

артель (трудовая). ميحنەت جورەلىگى، ئارتىل.

архив - دەفتەر خانە (ۋەسىقە ۋە حوججەتلەر ھەم بىكەن ئىشلەرگە تىگىشلىك قاغازلار ساقلانا-تورغان جاي)

Б

баланс تيگلەشدرش حيسابى (موۋازەنە حيسابى).

балансировать تيگلاپ ئولچەمەك،
ساۋدا ۋە سەناعەت دەفتەريدە دەرامەد ۋە بۇرامەدنى ئولچاب (سالشدرب) كورۋ.

банда باسماچىلار تودەسى، (ئەشقىياگروھى).

бандит باسماچى، تالاوچى.

бандитизм باسماچىلىق، باسقونچىلىق، (ئەشقىيالىق).

банк خەزىنە، بانك. (بانكە) پوللارنى قەرزغا بىرە تورغان ۋە ساقلايتورغان ئىدارە.

банковые билеты بانكە بىلەتلەرى.
حۆكومەت خەزىنەسى تامانىدان چىقارلغان قاغاز پوللار.

бедствия ھەلاكەت، قەزا، بەلا، ئاپەت.

безвестное отсутствие دەرەكسز يوقالش (مەفقودىيەت).

бездействие власти - حۆكومەتنىڭ حەرەكەتسز-لىگى، (ئىشسزلىگى).

безденежность (безвалютность) займа قەرزنىڭ پولسز بولىشى.

безземельный يەرسز.

безработный ئىشسز.

беременность بوغازلىق-ئىكى قات بولش (حاملەلىق).

беспорядок تەرتىپسزلىك.

беспорядки توپەلەڭ، حۆكومەتكە قارشى، خەلقنىڭ كوتەرىلىشى (چۇۋالىشى).

бессемейное лицо بالا-چاقاسز كشى (عائلەسز شەخس).

бесспорное مۇنازەرەسز، مۇناقەشەسز؛ جانجالسز.

бессрочное مۆھلەتسز، مۇددەتسز.

бесхозяйное имущество ئىگەسز مولك.

бесхозяйственность (سەرشتەسزلك) ئىپسزلك
مال ۋە مولكنى ئىپلەب (سەرشتەقيلب) تونەسدەن نابود قيلش.

библиотека كوتوبخانە.

билет پەتە، (چيتە).

биржа بيرجە، ساۋدا ئورنى.
كيرەكەش عەرابەلەر تورا تورغان جاي.

биржа труда ميخنەت بيرجەسى،
ئىشسز قالغان ئىشچىلارنى روىخەت قيلب، ئولارغا ئىش تاپب بيرە تورغان جاي.

биржевой маклер بيرجە داللالى.
ساۋدا بيرجەسىنىڭ ماللارىنى ساتاتورغان ۋە مال ئالب بيرە تورغان داللال.

близнецы ئىگىزەك.
بر توغوشدە توغولغان ئىكى بالا.

богослужебное имущество دىنىيە مۆلكى. مەسجد، مەعبدلەرگە تيگشلك مولك.

боевая обстановка ئورۇش حالەتى.

болезнь ئاغرق، كەسەللك (خەستەلك).

больница ئيملاق، كەسەلخانە؛ خەستەخانە.

больной ئاغرق، كەسەل، خەستە.

большинство голосов كوپچىلك ئاۋشى، (تەكسەرىيەت داوشى).

брак نكاح، ئويلانو.
بر ئيركەك بلەن بر خاتوننىڭ ئوز ئىختيارلارى بلەن قوشولوب عائلە توزولەريدور.
شورالار قانونىغا موافق ئوب-لانا تورغانلارنىڭ ياشلارى ئيركەك بولسا ١٨ دەن، خاتون-قز بولسا ١٦ ياشدەن كەم بولماسليغى شەرتدر.

бунт غاوغا، جانجال. (عسيان)، فيتنە.
دەۋلەت ئوسۇلى ئىدارەسىنى بوزو مەقسەدى بلەن قيلنغان قارشيلق حەرەكەتى.

бюджет بودجە. دەۋلەتنىڭ ياكى بر ئىدارەنىڭ دەرامەد ۋە بورامەدىنى كورسەتە تورغان حىساب

бюджетное право بودجە حەقى (بودجە حوقوقى).

دەۋلەتنىڭ دەرامەد وە بورامەدىنى كورو تەرتىپـ لەرىنى كورسەتەتورغان قاعىدەلەرنىڭ بارچاسى «بودجە حوقوقى» دېيلور.

B

валюта قىمەت پول، ئاقچا.

هەر بر دەۋلەتنىڭ قانونى بلەن تەعىنلەنگەن ئاقچا ئوسۇلىدەگى قىمەتنىڭ ۋا حد قياسىسى.

вассал دارخان.

ئورتا عەسردە دارخانلق (فيئادالىزم) دەۋرىدە خانلاردان يېر ئالىب، ئول يېردەن فايدە- لەنگەنى ئوچۇن ئوزخانىغا هەر تورلۈك خزمەت قيلىشغا مەجبور بولغان ۋە خان مەجلسلەرىدە ئىشتراك قيلاتورغان حوقوقلى كشى.

вассальное государство دارخانلى دەۋلەت

ئىچكى ئىشلەرىدە ئىختيارلك بولۇب، ئەمما حارىجى سياسەتدە ئوزىدەن كەتتەراق بر دەۋلەتكە تابع بولغان حوكومەتدر. بو كەتتە دەۋلەت دارخانلى دەۋلەتنىڭ ماليە ۋە حەربى ئىشلەرىنى تېكشەرب تورۇشكە حەقلى بولور. چۈنانچى ئېسكى بوخارا ۋە خيۋە خانلقلارى روسيەگە نسبەتەن دارخانلى دەۋلەت سانالور ئېدىلەر.

ввоз كيريتش

بو سوز تجارەت ئىستىلاحىدە خارىجى دەۋلەتلەر- دەن ئوز مەملەكەتىگە مال كيريتش مەعناسىدە يوروتولادر. بر دەۋلەتنىڭ تاشقى ساۋداسى تاشـ- قاريدان مال كيرتيش ۋە تاشقارى مەملەكەتلەرگە مال چيقارش (вывоз) دەن عبارەت بولور.

ведомство باشقارما، ئىدارە.

دەۋلەتنىڭ تورلى ئىشلەرىنى ئىدارە قيلغوچى دائىرەلەر، مەسەلەن: عەدليە، مەعارف، ئىجتىماعى تەئمىنات، پول. ۋە باشقا ئىشلەرنى باشقاروچى قومسارلقلارنىڭ هەربرسى بر باشقارما سانالورلار.

ведомость دەفتەر، مەعلومات.

векселедатель ۋېكسيل بيرگوچى (قەرزدار).

векселедержатель ۋېكسيل ئالغوچى (قەرز- بيرگوچى).

вексель ۋېكسيل، قەرزگە ئالنغان پولنىڭ بيلگىلى بر مۆهلەتدە، ياكى قەرز بيرگوچى تەلەب قيلغان ۋەقتدە، تولەنيشىنى كورسەتەتورغان ۋە قانون بيلەن تەعىنلەنگەن بر شەكلدە بولغان حوججەتدر

вексельная бумага ۋېكسيل قاغازى.

قانونغا مۋافق بر شەكلدە چيقارلغان فەقەت كمنە ۋېكسيل يازيلاتورغان قاغاز.

вексель внутренний ئىچكى ۋېكسيل.

بر دەۋلەتنىڭ ئوز ئىچىدە يوراتورغان ۋېكسيل.

вексель заграничный تاشقى ۋېكسيل (خارىجى ۋېكسيل).

بەينەلميلەل مۇعامەلەدە يورا تورغان ۋېكسيل.

вексельный курс ۋېكسيل بەهاسى.

بر دەۋلەت ۋېكسيلىنىڭ خارىجى بر مەملەكەتدە ساۋدا موعامەلەسىدەگى بەهاسى.

вексель переводный كوچمە ۋېكسيل

вексельное право ۋېكسيل حوقوقى

ۋېكسيل مەجبورىيەتىگە يەعنى ۋېكسيل يوزە- سيدەن بولغان قەرزلەرغا تەعەللۇقى بولغان كشىلەرنىڭ مۇعامەلەلەرىنى تەعين قيلاتورغان قانونى ۋە عادەتى قاعىدەلەرنىڭ بارچاسى ۋېكسيل حوقوقىدر.

2) вексель простой جون ۋېكسيل.

венерические болезни تەناسيلى

يوقوملى كەسەللەر زەخم ۋە سوزەك كەسەلى.

زەخم ۋە سوزەك بولغان كشى ئوز كەسەلىنى باشقا كشىلەرگە يوقتورسە شورالار قانونىغا مۋافق جەزاگە مۇستەحق بولور.

великие державы ئولۇغ قرانلار

بوتون دونيا سياسەتىغا ئوزحوكمىنى يوروتە- تورغان ياكى تەئسير قيلاتورغان ئولۇغ دەۋلەتلەر (دوۋەل مۇعەززەمە).

вербовать چناب ئالش، سايلاب ئالش.

вербовка войск لەشكەر چناماق.

كوڭللى عەسكەر يىغش. ئورۇشۇب تورغان ئكى دەۋلەتنىڭ فايدەسيگە بيتەرەف دەۋلەتنىڭ چيگەرەسى ئىچيدە كوڭللى لەشكەر يىغش.

вероучение دىينى ئورگەتش (تەعليمات دينيە).

верхсуд (верховный суд) ئولۇغ يارغو (عالى سود).

верховная власть ئولۇغ حاكمييەت.

بر دەۋلەتنىڭ هەممە ئختيارىگە ئىگە بولغان مۇ- ئەسسەسەدەركى ئول دەۋلەتنىڭ بارچا ئىدارەلەرى ئول ئولوغ حاكمييەت ناميدان ئىش ئىشلەيدورلەر. شورا جومهورييەتلەريدە —: شورا قورولتايلارى، ۋە ئول قورولتايلار تاماندان سايلانغان مەركەزى ئىجرا-